

Sovietinėje Lietuvoje muzeologijos publikacijų, literatūros formavimo procesui būdingos kelios tendencijos: pirmojo Lietuvoje tęstinio paveldo ir muziejų problematikos leidinio *Muziejai ir paminklai* rengimas, tradicinių publikacijų apie muziejų veiklą, istoriją dominavimas, ideologizuotų muziejų praktikos metodikos darbų leidyba, tradicinių specifinių muziejų leidinių (katalogų, albumų, vadovo po muziejų) publikavimas.

I.3. Muzeologijos studijos

Muzeologijos studijų Lietuvoje raida periodizuojama chronologiškai, atsižvelgus į vykusius pokyčius, kurie ir leidžia brėžti pateikiamas ribas:

- ▶ iki 2001 m.,
- ▶ 2001–2011 m.,
- ▶ nuo 2012 m.

Muzeologijos studijų Lietuvoje raidai priskiriamos net tik formaliojo mokymo studijos aukštosiose mokyklose, bet ir neformaliosios trumpalaikės studijos, kvalifikacijos kėlimo mokymai. Apie tai iki 2012 m. nebuvo susisteminto apibūdinimo ir kritinio vertinimo. Buvo tepaliesta kai kurių laikotarpių muziejininkystės dalykų dėstymo pobūdis, sąsajos su kitais dėstomais dalykais: A. Luchtanas matė nemažą muziejininkystės dėstymo integraciją istorijos, archeologijos studijų programose Vilniaus universitete (Luchtanas). Menotyrininkė Nijolė Tumėnienė aptarė menotyros ir muziejininkystės studijų Vilniaus universitete 1940–1951 m. situaciją (nurodė jau žinomus istoriografijoje P. Galaunės argumentus dėl Muzeologijos katedros steigimo ir siaurai vertino jo parengtos muziejų istorijos dėstymo programos paskirtį, pasak jos, ši „pritaikyta plataus profilio menotyrininkų rengimui“ (*Menotyros studijos*)). R. Laužikas glaustai publicistiškai argumentavo šiuolaikines muzeologijos ir komunikacijos mokslų dėstymo sąsajas (Laužikas).

Muzeologija studijose Lietuvoje atsirado vėlokai, tik 1939 m., formuojant Vilniaus universiteto studijas, susirūpinta įvesti į jų programas muzeologijas studijas. Šios disciplinos nebuvimas iki XIX a. pr. Vilniaus universitete, 1918 m. Vilniaus universiteto atkūrimo ketinimuose, Vytauto Didžiojo universitete (1919–1939) lemtas daugybės priežasčių. 1918 m. Vilniaus universiteto atkūrimo organizatoriai motyvavo, kad, neturint Lietuvoje tuo metu nei muziejų, nei galerijų, neverta muziejininkystės, menotyros įtraukti į šio universiteto studijų procesą. Tai, kad Vytauto Didžiojo universitete muzeologijos dalykų nebuvo, nors XX a. trečiajame dešimtmetyje Lietuvoje vyko muziejų steigimo bumas, galima, matyt, paaiškinti, pasirėmus šiais argumentais: ko gero, muziejų organizacijos ir komunikacijos prerogatyva buvo daugiau visuomeninė, nes valstybinių muziejų buvo tik keli; kita, sureikšminti švietimo, ugdymo procesuose kraštotyros, krašto pažinimo konceptai aprėpė iš dalies ir muziejininkystės svarbius aspektus: muziejinės pedagogikos, didaktikos, siėtų su pažintinėmis ekskursijomis, praktikuotomis švietimo, ugdymo procesuose. Antrojo muziejininkų ir kraštotyrininkų suvažiavimo (1933 06 10–11) reikalavimai rengti muziejininkus, įsteigiant Vytauto Didžiojo universitete archeologijos ir etnografijos katedras,

buvo neįgyvendinti, nors Etnologijos katedra šiame universitete buvo sudaryta. 1939 m. rengiant Vilniaus universitete meno istorijos ir archeologijos studijų programas, parenkant disciplinas, buvo atkreiptas dėmesys ir į muziejininkystės kursų poreikį ir galimybes. J. Puzinas 1940–1943 m. vadovavo Vilniaus universiteto archeologijos katedrai, paskirtas profesoriumi, vėliau buvo dekanu pavaduotoju, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanu, Vilniaus universiteto senato pavestas 1942 m. pavadavo rektorių prof. Mykolą Biržišką ir vertino muziejininkystės kursų įtraukimą į Vilniaus universiteto studijų turinį kaip „pažangos dalyką“. Pasak jo, Lietuvoje siekta neatsilikti nuo Amerikos, Vokietijos, Anglijos ir Prancūzijos aukštojo mokslo procesų. Jis ketino parengti muzeografijos pagrindų ir muziejų, muziejininkystės raidos pasaulyje kursus. 1941–1943 m. Vilniaus universitete muzeologijos kursų dėstymo iniciatoriai J. Puzinas ir P. Galaunė buvo studijavę Vakaruose – P. Galaunė 1921 m. pusmetį stažavosi Luvro muziejaus mokykloje Paryžiuje, o J. Puzinas 1930–1934 m. Heidelbergo universitete Vokietijoje studijavo proistorę, lyginamąją filologiją ir klasikinę archeologiją, apgynė daktaro disertaciją „Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen“ (liet. „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje ir tautinis atgimimas“). 1941–1942 m. P. Galaunė skaitė muziejininkystės kursą Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos skyriaus archeologijos ir meno istorijos grupių studentams. Šio kurso apimtis buvo tokia pati kaip Lietuvos istorijos, etnografijos, lietuvių liaudies meno kursų (4 akademinės valandos per savaitę). 1943 m. P. Galaunei skaityti planuoto muzeografijos kurso neteko, nes vokiečiai uždarė Vilniaus universitetą (*Vilniaus universiteto*). J. Puzinas, P. Galaunė siekė sureikšminti muziejininkystės dėstymą Vilniaus universitete, bet šios disciplinos kursai studijų programose nebuvo vertinti kaip pirmaeiliai mokomieji dalykai, nors archyvistikos dėstymas traktuotas kaip pirmaeilis. 1946 m. P. Galaunė atgaivino muzeologijos dėstymą Vilniaus universitete kaip meno istorijos programos dalį. Netrukus jo iniciatyva Meno istorijos katedra buvo performuota į Muzeologijos. Pirmą kartą Lietuvoje pradėta rengti muziejininkystės specialistus. Pasak P. Galaunės, beveik visiems Lietuvos muziejams, „spontaniškai“ (reikėtų suprasti – mėgėjiškai) organizuotiems, reikėjo profesionalių muziejininkų. P. Galaunė skaitė muziejų istorijos ir ekspozicijos rengimo metodikos kursus, kuriems buvo skiriamos 94 ir 135 akademinės valandos. Studentai atliko praktiką Vilniaus valstybiniame dailės ir Lietuvos TSR mokslų akademijos Etnografijos ir archeologijos muziejuose. Muzeologijos studijų disciplinos buvo parinktos atsižvelgus į Lietuvos muziejų raidos tendencijas. P. Galaunė akcentavo praktinę muzeologijos studijų naudą. Tačiau 1949 m. Muzeologijos katedra buvo pertvarkyta į Archeologijos. Tai lėmė kelios priežastys. Mokslas ir muziejai buvo ideologizuojami. P. Galaunės vakarietiška orientacija, dėstymo būdas ir kursų turinys nebuvo priimtini studijų kuratoriams. Jis buvo atleistas iš darbo Vilniaus universitete. 1950 m. dėl panašių priežasčių Vilniaus valstybinio dailės instituto taryba neleido P. Galaunei dėstyti sovietinio laikotarpio meno kurso, teigus, kad jo paskaitos turi ideologinių trūkumų ir klaidingai orientuoja studentus (*LSSR Valstybinio dailės*).

1954 m. LSSR kultūros ministerija, prižiūrėjusi tuomet 39 įvairaus profilio muziejus krašte, rūpinosi, tarpininkavus šalies valdžiai, LSSR Ministrų tarybai, gauti pritarimą iš TSRS Aukštųjų mokyklų ministerijos organizuoti Vilniaus universitete muziejininkystės

studijas, įsteigiant nuo 1954–1955 mokslo metų prie Archeologijos-etnografijos katedros muziejininkystės specialybę (Grigalavičius). Tačiau iki XX a. aštuntojo dešimtmečio muziejininkystės studijos Vilniaus universitete išliko tik praktikų forma istorikų rengimo studijų procesuose. Nuo 1973 m. dėl Istorijos fakulteto ir LSSR istorijos katedros vadovų iniciatyvos atsirado galimybė studijuojantiems istoriją nuo trečio kurso rinktis muziejininkystės specializaciją, taip pat dėl šių tikslų buvo papildomai padidintas stojančiųjų studijuoti skaičius (10 studentų). Tačiau studijų baigimo diplome buvo rašoma *istorikas*, o šio diplomo prieduose pažymima – *archeologijos*, o ne muziejininkystės specializacija. A. Luchtanas, vertindamas tokią situaciją, teigia, kad 1973–1990 m. LSSR istorijos katedra parengė apie 120 archeologų-muziejininkų (Luchtanas).

Nuo 1990 m. Lietuvoje pertvarkant mokslo studijų sistemą į tripakopę – bakalauro, magistro, doktorantūros studijas – buvo reorganizuotos ir istorijos studijos Vilniaus universitete. Muziejininkystės kursai tapo aktualūs ne tik archeologijos specialybės studijoms, kur muziejininkystės kursą dėstė archeologas Mykolas Michelbertas, perėmęs estafetę dar 1983 m. iš archeologo Prano Kulikausko, bet ir nuo 1993 m. įsteigtos Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedros rengtoms studijų programoms (1995 m. dėstė muziejininkystės kursą N. Keršytė). Kaip ir anksčiau išliko aktualios muziejinės praktikos istorijos, archeologijos studijos, taip pat buvo būdinga *Ivadines* paskaitas sieti su muziejininkystės problematikos pristatymu. 1999 m. istorikas A. Bumblauskas deklaravo taikomąjį muzeologijos pobūdį ir susiaurino jos suartėjimo su kitais mokslais diapazoną iki istorijos didaktikos „atspindžio“. Istorikų siauroka muzeologijos studijų vertinimo nuostata nulemta to, jog N. Keršytė nuo 1996 m. muziejininkystės kursą perkėlė į Komunikacijos fakultetą ir 2000 m. Komunikacijos fakulteto mokslininkų dr. N. Keršytės, dr. Audronės Glosienės rengtų su Istorijos fakulteto mokslininkais muziejininkystės studijų Vilniaus universitete projektų realizavimas buvo orientuotas į komunikacijos mokslų procesą bei šių studijų vykdymo administravimą Komunikacijos fakultete.

2000 m. dėl LMA, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos (ypač kultūros ministro Arūno Bėkštos, anksčiau buvusio Prano Gudyno restauravimo centro vadovo, bei trumpai gyvavusios Lietuvos muziejininkų draugijos (1988–1990), vertintinos kaip muziejininkų sąjūdžio, pirmininko) ir muziejininkystės specialistų, mokslininkų – iniciatyvos: Šiaulių universiteto istorijos katedros vedėjos dr. Ritos Reginos Trimonienės ir asistentės B. K. Salatkienės bei Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto dėstytojų dr. N. Keršytės ir dr. A. Glosienės – iniciatyvos atsirado Muziejininkystės magistro studijos Vilniaus universitete bei istorijos paveldo specializacija bakalauro studijų programa su muziejininkystės dalykų bloku Šiaulių universitete, pasirėmus Vakarų universitetų muzeologijos studijų organizavimo patirtimi. Deja, nebuvo realizuotas savarankiškų muziejininkystės bakalauro studijų projektas, rengtas minėtų Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto dėstytojų.

2000 m. N. Keršytės raginimas (Keršytė, *Muziejininkystės studijos*) sukurti XX ir XXI a. sandūroje Lietuvoje racionalią muziejininkų rengimo sistemą, remiantis Vakarų Europos kraštų, ypač Vokietijos, muziejininkų rengimo trijų pakopų modeliu bei JAV, Kanados muziejininkystės mokymo organizavimo patirtimi (pirmiausia muziejininkų rengimą pradėti

kaip JAV, sudarius kvalifikacinius muziejų darbuotojų reikalavimus, bei kaip Kanadoje, parengus muziejinių pareigybių ir muziejininkų atestavimo programas), tebuvo realizuota iš dalies. Nuo 2001 m. vykdytos minėtos muziejininkystės studijos Vilniaus ir Šiaulių universitetuose paskatino kai kurias LMA iniciatyvas: bandyti sudaryti muziejininkų atestavimo nuostatus, nors jie nepatvirtinti, neįgyvendinti iki šiol, parengti muziejininkų kvalifikacijos kėlimo / mokymo programas, kurių pobūdį vertinsime vėliau, analizuodami muzeologijos studijų situaciją nuo 2001 metų.

Tik glaustai galima vertinti Vilniaus dailės akademijos indėlį į muzeologijos studijų formavimo Lietuvoje tradicijas, nes jis yra menkas. XX a. šeštajame dešimtmetyje buvęs iš dalies priverstinis bei išplaukiantis iš studijų poreikio interesas muziejininkystės studijoms nebuvo vėliau plečiamas. Būdingi sovietų švietimo sistemai bendrieji, tipologiniai planai, reikalavimai nulėmė šio instituto studijų procesuose muziejininkystės disciplinų atsiradimą. Institutas, organizuodamas studijas, privalėjo vadovautis tipologiniu meno teorijos ir istorijos studijų Sovietų Sąjungoje „mokslo planu“ (*Учебный план*). Į šį planą buvo įtrauktas muziejininkystės pagrindų privalomasis kursas (20 paskaitų ir 10 praktinių užsiėmimų) antro kurso studentams. Toks kursas buvo sublokuotas su panašios apimties archyvistikos ir archeologijos kursais, pastarieji buvo priskirti specialiųjų disciplinų grupei (pagal svarbą trečiai gradacijai). Tačiau muziejininkystės pagrindų kursas skaitytas tik nuo 1959 m., nors Meno istorijos katedra buvo įkurta prieš devynerius metus. Matyt, nebuvo kam tokį kursą dėstyti. Pastebima, kad buvo labiau sureikšminamos muziejinės praktikos. Jos buvo dvejopos: įprastinės „gamybinės“, atliekamos Lietuvos muziejuose, mokant studentus muzeografijos metodų, ir „praktikos-išvykos“ į Maskvą, Leningradą, kur studentai buvo supažindinami su muziejais, istorijos, architektūros paminklais. Jas atliko III–V kursų studentai. Tačiau muziejininkystės dėstymas kai kuriais metais nutrūkdavo, o kartais buvo sujungiamas su archyvistikos, restauravimo kursais. Iki devintojo dešimtmečio muziejininkystę dėstė praktikai restauratoriai, muziejininkai, o vėliau – ir tyrinėtojai, kurių moksliniai interesai turėjo bent mažiausią sąsają su muziejininkyste. Jų dėstyto muziejininkystės kurso turinį sudarė muzeografijos pagrindai, muziejų istorija.

13 lentelė. Muzeologijos / muziejininkystės studijos iki 2001 m.

Institucija	Muzeologijos dalykų pobūdis	Metai
Vilniaus universitetas	Muziejininkystė (P. Galaunė dėstė Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos skyriaus archeologijos ir meno istorijos studijose);	1941–1942
	Muziejininkystė (P. Galaunė dėstė Meno istorijos katedros meno istorijos studijose);	1946
	Muziejų istorija. Muziejų ekspozicijos (P. Galaunė dėstė Muzeologijos katedros studijų programoje);	1947–1949
	Muziejininkystė (archeologas Pranas Kulikauskas dėstė Lietuvos TSR istorijos katedros Istorijos studijų su muziejininkystės specializacija nuo trečio kurso programoje);	1973–1983
	Muziejininkystė (archeologas Mykolas Michelbertas dėstė Istorijos fakulteto, Archeologijos katedros archeologijos studijų programoje);	1983–1990
	Muziejininkystė (N. Keršytė dėstė Istorijos fakulteto, Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedros studijose);	1995
Vilniaus dailės akademija	Muziejininkystė (N. Keršytė dėstė Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės studijų programose).	1996–2001
	Muziejininkystė (Meno istorijos studijų programose)	1959–2001

Dėl ribotos universitetinių muziejininkystės studijų pasiūlos Lietuvoje imta organizuoti studijų sistemą muziejininkų tobulinimuisi, kvalifikacijai kelti taikomosios / praktinės muziejininkystės srityje.

14 lentelė. Muziejininkystės studijų sistema muziejininkų kvalifikacijai kelti iki 2001 m.

Institucija	Studijų pobūdis
LSSR kultūros ministerija, Kultūros ir švietimo įstaigų valdybos Muziejų skyrius, Muziejų ir kultūros paminklų skyrius 1953–1963; Muziejų ir kultūros paminklų valdyba 1969–1990; Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi institutas (1963–2011): Kultūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimo kursai 1963–1969, Lietuvos kultūros institutas 1981–1991, Bibliotekininkystės ir muziejininkystės katedra 1981–1985; Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centras. Muziejininkystės skyrius 1991–1994, Muziejų sektorius 1994–1996 m.	Muziejininkystės / muzeografijos seminarai, paskaitos, pasitarimai.

Nuo 1953 m. LSSR kultūros ministerijos Kultūros ir švietimo valdybos Muziejų skyrius, vėliau minėtos valdybos Muziejų ir kultūros paminklų skyrius bei Muziejų ir kultūros paminklų valdyba, nereguliariai organizavo trumpalaikius (vienos, kelių dienų) seminarus, paskaitas, gamybinius ir kitus pasitarimus. Jų pobūdis buvo orientuotas ne tik susipažinti su sovietinės Lietuvos bei kitų SSRS, ypač Rusijos, muziejinio darbo patirtimi, bet ir ideologijos reikalavimais muziejų veiklai, ypač eksponavimui, *masiniam* darbui (pavyzdžiui, 1962 m. sausio 4–5 d. vykusio Vilniuje Respublikinio muziejininkų pasitarimo-seminaro 120 kraštotyros, istorijos, memorialinių, dailės muziejų darbuotojų klausė 6 tokio pobūdžio pranešimus: „1. „Respublikos muziejų darbuotojų uždaviniai įgyvendinant komunizmo statybos programą“ – LSSR kultūros ministro pavaduotojas V. Jakelaitis. 2. „Muziejų uždaviniai pertvarkant ekspozicijas pagal TSKP XXII suvažiavimo nutarimus“ – praneš. Partijos istorijos instituto direktorius R. Šarmaitis. 3. „Visuomenės vaidmuo muziejų darbe“ – Rokiškio kraštotyros muziejaus direktorius S. Daunys. 4. „Apie TSRS „Gavlito“ instrukciją muziejų ir parodų klausimais“ – „Gavlito“ viršininkas M. Slizevičius. 5. „Apie Tarptautinės muziejininkų tarybos sovietinio komiteto XIII sesijos darbą“ – Vilniaus Valst. dailės muziejaus direktorius P. Gudynas. 6. „TSKP XXII suvažiavimo priimtą komunizmo statybos programos propagavimą sovietinio laikotarpio skyrių ekspozicijose“ – Kauno Valst. istorijos muziejaus vyr. moksl. bendradarbis A. Kiemovas“ (*Respublikinio muziejininkų*)).

Nuo 1969 iki 2011 m., keturis dešimtmečius, planingai muziejininkų kvalifikacijos kėlimu rūpinosi specialiai įsteigta institucija, pavaldi Kultūros ministerijai, LKDTC. Iki 1990 m. LKDTC praktikavo būdingą Sovietų Sąjungai muziejų, kultūros centrų ir bibliotekų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo būdą, buvo SSRS organizuotos kultūros darbuotojų kvalifikacijos kėlimo sistemos respublikinio lygio dalis. Lietuvai tapus laisvai, nuo 1990 m. šis centras jau orientavosi į Vakarų specialistus (ypač vadybos, rinkodaros), Vakarų muziejinės praktikos patirtis, kurias kartais anotavo ir atvykę muziejininkai, mokslininkai. 1993–2000 m. LKDTC suorganizavo 22 užsiėmimus Lietuvoje, 1 stažuotę užsienyje, pakvietė 18 dėstytojų iš Vakarų kraštų.

Nuo 2001 m. Lietuvoje kito muzeologijos / muziejininkystės studijų situacija. Atgaivinta P. Galaunės muziejininkų rengimo idėja Vilniaus universitete. Taip pat muziejininkystės dalykai buvo įvesti į šio bei Šiaulių universiteto naujas paveldo studijų programas.

15 lentelė. Muzeologijos / muziejininkystės studijos Vilniaus ir Šiaulių universitetuose 2001–2011 m.

Universitetas	Studijos	Metai
Vilniaus universitetas	Muziejininkystės magistro studijos, Jungtinė Komunikacijos ir Istorijos fakultetų programa. Paveldosauga (specialiosios profesinės 2 m. II pakopos studijos).	2001–2009 nuo 2002
Šiaulių universitetas	Istorijos bakalauro studijų programa (su paveldo specializacija). Paveldosauga (specialiosios profesinės 1 m. II pakopos studijos).	nuo 2001 nuo 2001

2001–2009 m. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto vykdytos Muziejininkystės magistro studijos buvo vienintelės specializuotos muzeologijos studijos Lietuvoje. Muzeologiją studijavo daugiausia muziejininkai praktikai, sudarydami apie 60 proc. studentų. Šias studijas baigė 5 absolventų laidos, 35 studentai.

16 lentelė. Muziejininkystės magistro studijas baigusiujų studentų skaičius

Metai	Studentai
2003	6
2004	7
2005	4
2006	4
2007	7
2008	4
2009	3

Šias studijas baigusiujų apie 30 proc. pakilo profesinės karjeros laiptais (pavyzdžiui, tapo muziejų, jų padalinių vadovais, parengė disertaciją ir įgijo humanitarinių mokslų daktaro laipsnį (Maironio literatūros muziejaus skyriaus vedėja Virginija Paplauskienė)), įsidarbino bei toliau dirba muziejuose apie 60 procentų.

Muziejininkystės magistro studijų programa pabrėžė muzeologijos ir komunikacijos studijų sąveikos poreikį, lemtą tuometinių kintančių požiūrių į muziejų socialinę misiją. Šių studijų programoje, kuri per devynerius jos vykdymo metus buvo modeliuota apie keturis kartus, sureikšminant informacinės visuomenės poreikių, ryšių su visuomene bei muziejinės komunikacijos, edukacijos studijų dalykus. Į šią problematiką orientuoti ir kiti dėstyti programoje dalykai bei studentų mokslo tiriamasis darbas, praktika. Toks studijų turinys davė apčiuopiamų rezultatų. Skatino studentus gebėti kritiškai vertinti muziejinės komunikacijos praktiką bei teikti jai, muziejų darbo gerinimui racionalių pasiūlymų (pavyzdžiui, 2005 m. studentėms atlikus Lietuvos muziejų edukacinių programų, projektų tyrimą, paskelbus jo

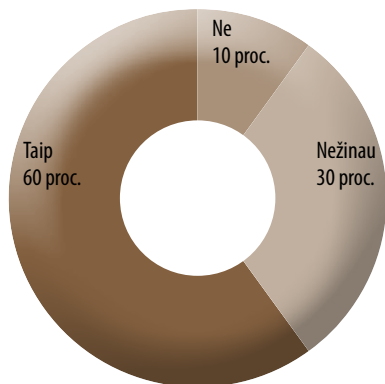
objektyvius, kritinius vertinimus muziejininkams skirtame seminare bei LMA Švietimo sekcijos leidinyje (Lotužytė)).

Formuojant muzeologijos dalykus Vilniaus universiteto Muzeologijos magistro ir Šiaulių universiteto Istorijos bakalauro studijų programose su vyraujančia muziejinės komunikacijos tendencija atsižvelgta į Vakarų muzeologijos studijas, akcentuojančias šiuolaikinius modernius muziejinės komunikacijos teorijos ir praktikos pasiekimus.

17 lentelė. Muzeologijos /muziejininkystės dalykai Vilniaus ir Šiaulių universitetų programose 2007 m.

Universitetas	Studijų programa	Muziejininkystės dalykai
Vilniaus universitetas	Muziejininkystės magistro studijos, Jungtinė Komunikacijos ir Istorijos fakultetų programa (Vilniaus universitetas)	Muzeologija (teorija ir istorija); Muzeologija (muziejų organizacija, rinkiniai, ekspozicijos); Muzeologija (muziejų komunikacija ir edukacija); Atnaujinta istorika: istorinės sąmonės ir muzeologijos sąveika.
Šiaulių universitetas	Istorijos bakalauro studijų programa Profesinės specialiosios studijos, Paveldosaugos programa	Muziejininkystės pagrindai; Muziejų ryšiai su visuomene; Muziejinė edukacija; Muziejų ekspozicijos ir parodos. Muziejininkystės pagrindai; Muziejininkystės įvadas.

Tradiciškai Lietuvoje, kaip ir svetur, vyravusi viena iš muzeologijos studijų sampratos tendencijų, traktavusių šias studijas kaip neatsiejamą paveldo mokslo (hieritologijos) dalį, turėjo įtakos Muziejininkystės magistro studijų likimui. Taip pat šių studijų likimą lėmė nuo 2006 m. sumažėjęs stojančiųjų muziejininkų skaičius, nes muziejininkus tenkino LMA pradėtas vykdyti muziejininkų kvalifikacijos kėlimo projektas, kur jie galėjo nemokamai stažuotis, tobulinti, keisti savo profesinius įgūdžius. Kitos priežastys, turėjusios įtakos Muziejininkystės magistro studijų programos nevykdymui nuo 2009 m. rudens – didokas už šias studijas mokestis turintiems 5 metų studijų diplomą (34 MGL, mokėjo tik du studentai). Taip pat svarbus veiksnys, kad nebuvo atestuojami muziejininkai, be abejo, tai leido jiems nesibaiminti dėl specialaus muziejinio išsilavinimo neturėjimo (2006 m. per 90 proc. Lietuvos muziejininkų neįgijo tokio išsilavinimo). Palyginus su Prancūzijos ir Vokietijos muziejininkų profesijos rengimo rodikliais ir įdarbinimo principais, tokia Lietuvoje muziejininkų rengimo ir darbo muziejuose situacija neginčijamai kritikuotina. 2008 m. Muziejininkystės magistro studijų kuratorių atlikta muziejų vadovų apklausa nurodė būsimą muziejininkų specialistų poreikį: vidutiniškai po du 2008–2018 m. bei neabejotiną šių studijų paklausą, nes į klausimą, ar reikalingos ir perspektyvios tokios studijos, atsakė pozityviai 60 proc. muziejų vadovų.

1. Muzeologijos / muziejininkystės studijų paklausos rodikliai 2008 m. (*Vilniaus universitetas*)

Tačiau Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto vadovų požiūris į savarankiškas muziejininkystės studijas kito. Tuo metu Komunikacijos fakultete imtos kurti neformalaus Paveldo informacijos ir komunikacijos tyrimo centro tyrinėjimų, linkmės, apimančios atminties institucijų (muziejų, archyvų, bibliotekų), paveldo komunikacijos sritis, paspartino naujos paveldo informacijos ir komunikacijos magistro studijų programos sukūrimą 2008 metais. Be to, į jos turinį buvo įtraukti muzeologijos teorijos ir taikomosios muziejininkystės dalykų bei praktikos muziejuose. Tačiau studijuojančiųjų šioje programoje rinkimasis daugiausia muzeologijos dalykų patvirtino 2008 m. Muzeologijos magistro studijų kuratorių tyrime nustatytas muziejininkystės studijų poreikio tendencijas. Komunikacijos fakulteto vadovai turėjo persvarstyti muzeologijos studijų strategiją.

Tiesa, nuo 2001, 2002 m. aukštosios mokyklos plėtė muziejininkystės studijų pasiūlą, bet Lietuvos Respublikos kultūros ministerija neatsisakė LKDTC vykdomo muziejininkų kvalifikacijos kėlimo. Tenka pabrėžti, kad LKDTC ir Lietuvos aukštosios mokyklos nesudarė partnerystės, bendrų muziejininkystės kvalifikacijos kėlimo projektų, išskyrus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutą, kuris kartu su LKDTC kelis metus vykdė tęstinio bibliotekininkų tobulinimosi programą.

2001–2011 m. pagrindiniai Lietuvos muziejų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo organizatoriai: LKDTC, LMA, Baltijos muzeologijos mokykla. LKDTC ir LMA kooperavosi ir siekė plėtoti neformalųjį muziejininkystės studijavimo procesą. 2002 m. rudenį organizavo pirmą platesnės apimties studijinę / pažintinę kelionę į Prancūziją. Keturiasdešimt muziejininkų iš įvairių muziejų per dvi savaites susipažino su daugelio Prancūzijos, Vokietijos, Austrijos, Čekijos muziejų komunikacijos patirtimi, klausė Marselio, Liono muziejininkų, Luvro mokyklos vadovo paskaitų apie muziejų ekspozicijų rengimo, muziejinės edukacijos organizavimo metodikas, praktikos patirtis bei muziejininkystės studijų pobūdį. Nuo 2006 m. panaudodama ES fondų lėšas organizavo kelių metų plačios apimties muziejininkų kvalifikacijos kėlimo projektus.

18 lentelė. Lietuvos muziejų asociacijos muziejininkų kvalifikacijos kėlimas (LMA sekretorės)

Metai	Projektas	Partneriai	Dalyviai, gavę sertifikatus	Klausytojai
2006–2008	XXI amžiaus muziejininkų kompetencijos ir gebėjimų ugdymas	10 partnerių / muziejų	320	1056
2009–2011	XXI amžiaus muziejininkų kompetencijos ir gebėjimų ugdymas: II etapas	15 partnerių / muziejų	353	921
2008	Andragogikos principų taikymas muziejų edukacinėms programoms rengti	Lietuvos muziejų asociacija ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija		10
2009	Idėjų mugė	Lietuvos muziejų asociacijos Švietimo sekcija		150 (80 muziejininkų iš 42 muziejų, 60 mokytojų iš 23 mokyklų, 10 kitų)

Vykdamas projektą „XXI amžiaus muziejininkų kompetencijos ir gebėjimų ugdymas“, muziejaus darbuotojų pasirinktos temos, iš siūlytų 6 programų, nurodo jų norus gilinti žinias muziejų administravimo bei lankymo didinimo srityse. Iš programos bloko „Administracinių gebėjimų tobulinimas“ 10 temų pasirinkimo reitinge penkta vieta tenka temai „Muziejų strateginis valdymas“. Iš bloko „Profesinis mokymas“ 8 temų pasirinkimo aukščiausi reitingai teko: „Lankytojų aptarnavimo kultūra“ (93), „Muziejaus lankomumo didinimas, nekeičiant fizinių muziejaus charakteristikų“ (90), „Muziejaus lankytojų poreikių tyrimai“ (88). Šio projekto vykdymo I etape Lietuvos muziejų darbuotojus mokė 30 lektorių, o II – 35, iš jų po 16 iš užsienio.

LMA vykdyto muziejininkų kvalifikacijos kėlimo projekto poreikį ir naudą objektyviai vertino šio projekto išorės ekspertas, Vilniaus dailės akademijos docentas Viktoras Liutkus: „Nors nemažai klausytojų turi didelį darbo stažą, yra patyrę, kvalifikuoti specialistai, tačiau, kaip parodė jų anketos, dažnam seminarai tapo nauja žinių pakopa, gebėjimo spręsti darbo situacijas mokykla“ (Liutkus). Nuo 2004 m. Lietuvos muziejininkų kvalifikacijos kėlimo procesą papildė Lietuvos muziejininkų dalyvavimas Baltijos muzeologijos mokyklos (administruojamos Latvijos muziejų valdybos bei kuruojamos Latvijos, Lietuvos ir Estijos kultūros ministerijų), kaip ilgalaikio tarptautinio bendradarbiavimo projekto, organizuojamuose kasmet muzeologijos kursuose, skirtuose Lietuvos, Latvijos ir Estijos muziejininkų profesiniams gebėjimams tobulinti ir jų kultūriniam bendradarbiavimui skatinti, derinant teorijos ir praktikos aspektus, siekiant Baltijos šalių muziejų profesionalėjimo, modernėjimo ir atvirumo visuomenei. Baltijos muzeologijos mokyklos dėstytojai, moderatoriai – žinomi Vakarų muzeologijos mokslininkai, muziejininkai (*Baltijos muzeologijos*). 2009, 2012 m. ši mokykla buvo suorganizuota Lietuvoje. 2009 m. Kėdainių krašto muziejuje užsiėmimus vedė Liverpulio nacionalinio muziejaus direktorius, ICOM muziejų vadybos tarptautinio komiteto prezidentas dr. Davidas Flemingas. 2012 m. Jūrų muziejuje Klaipėdoje seminarus tema „Muziejų rinkiniai kaip bendradarbiavimo su visuomene būdas“ vedė F. Mairesse, dėstantis Sorbonos universitete ir Luvro mokykloje (École du Louvre) muzeologiją bei kultūros ekonomiką, bei Susanna Petersson – ilgametė Suomijos nacionalinės galerijos direktorė plėtrai, dabar vadovaujanti garsaus suomių architekto Alvaro Aalto fondui ir skaitanti muzeologijos paskaitas Amsterdamo Reinwardt Akademijoje bei Juvaskiulos universitete.

Yvette Staelens (Bournemouth'o universiteto Muziejų ir paveldo programos vadovė, Didžioji Britanija) vertindama Baltijos muzeologijos mokyklą sakė, kad pavydi Baltijos šalių muziejininkams tokios mokyklos, jos pobūdžio – teorijos ir praktikos sąveikos analizavimo, patirties perdavimo – bei norėtų panašios Didžiojoje Britanijoje (*Baltijos šalių*). Šioje šalyje, kaip ir kituose Vakarų kraštuose, vyrauja nuostatos, kad muziejininko profesija, kvalifikacijos kėlimas – sistemingų aukštųjų mokyklų studijų reikalas. Baltijos muzeologijos mokykla gali būti vertinama kaip savotiška adaptacija vieno iš aspektų sovietinės ir posovietinės muziejininkystės studijų sistemos, muziejininkų tobulinimosi, kvalifikacijos kėlimo modelio Maskvoje, kurį Latvijos, Estijos ir Lietuvos vyresnės kartos muziejininkai, muziejininkystės kuratoriai betarpiškai pažįsta.

19 lentelė. Lietuvos muziejų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo statistika 2008–2011 m. (*Muziejai ir galerijos*)

Metai	Muziejai	Darbuotojai	Seminarai, kursai	Seminarų, kursų dalyviai	Stazuotės užsienyje	Stazuočių užsienyje dalyviai
2008	105	3018	940	923	60	82
2009	106	3088	802	905	40	56
2010	106	3059	904	935	56	71
2011	106	2996	817	844	92	86

2008–2011 m. pasinaudojo Lietuvos kvalifikacijos kėlimo sistema ir pasitobulino 3902 Lietuvos muziejininkai. Nuo 2011 m. pabaigos Lietuvos muziejininkų kvalifikacijos kėlimo situacija kito. LKDTC buvo panaikintas. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Regionų kultūros skyriui buvo pavesta konkursiniu būdu organizuoti ir pirkti muziejininkų kvalifikacijos kėlimo organizavimo paslaugas.

Nuo 2012 m. muzeologijos/muziejininkystės studijų Lietuvoje situacija yra pozityvių reformų kelyje. Platėja universitetinių muzeologijos studijų pasiūla bei modernizuotas muziejininkų kvalifikacijos kėlimas, kuriam studijų programas jau siūlo universitetai. 2012 m. iš 19 universitetų (valstybinių – 16 ir nevalstybinių – 3; Kolegijų (27 – valstybinių ir nevalstybinių) duomenys neimti) Lietuvoje 6 turi muzeologijos dalykų kursus įvairiose bakalauro (B) ir magistro (M) programose, bet savarankiškų muzeologijos studijų programų kol kas nėra.

20 lentelė. Universitetinės muzeologijos studijos Lietuvoje 2012 m.

Aukštoji mokykla	B, M	Programa	Dalykas / Kursas
Vilniaus universitetas	B M	Chemija ir konservavimas-restauravimas Kultūros informacija ir komunikacija Kultūros vadyba Paveldosauga; Istorija; Paveldo informacija ir komunikacija.	Muziejinių rinkinių ir dailės kūrinių technologijų istorija Informacijos įstaigų istorija Muziejai ir meno galerijos. Muzeologijos didaktika; Muzeologijos didaktika; Muzeologijos teorija; Muziejų vadyba; Taikomoji muziejininkystė; Muziejų rinkinių vadyba; Muziejų rinkinių prevencinis išsaugojimas; Muziejų komunikacija. Praktika muziejuose.
Vilniaus pedagoginis universitetas	B	Europos istorijos studijos; Taikomoji istorija	Muziejinė praktika. Istorikas muziejuje.
Vytauto Didžiojo universitetas	B M	Naujųjų medijų menas; Etnologija Kūrybinės industrijos	Medijų panaudojimas muziejuose. Muziejininkystė. Muziejų industrija ir kūrybinis turizmas
Mykolo Romerio universitetas	B	Viešojo istorija	Archyvistika ir muzeologija
Šiaulių universitetas/	B M	Meno kūrinių apsauga ir restauravimas; Dokumentacija, informacija, bibliotekininkystė, archyvistika; Istorija; Paveldosauga (specialiosios profesinės 1 m. II pakopos studijos)	Muzeologija; Naujos muzeologijos kryptys Europoje ir Lietuvoje; Muziejininkystės pagrindai; Muziejų ekspozicijos ir parodos; Muziejinė komunikacija; Muziejinė praktika.
Vilniaus dailės akademija	B M	Dailėtyra	Paminklosauga ir muziejininkystė

21 lentelė. Muzeologijos dalykai bakalauro ir magistro studijų programose 2012 m.

Aukštoji mokykla	Dalykų skaičius	Programų skaičius
Vilniaus universitetas	12	6
Vilniaus edukologijos (buv.pedagoginis) universitetas	2	2
Vytauto Didžiojo universitetas	3	3
Mykolo Romerio universitetas	1	1
Šiaulių universitetas	7	4
Vilniaus dailės akademija	2	2

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto muzeologijos specialistai, kiti mokslininkai, tiriantys atminties, paveldo problematiką, siekia muzeologijos studijų ir tyrimų centro Lietuvoje pozicijų. Tam įkurta Muzeologijos katedra, praplėstas muzeologijos dalykų blokas Paveldo informacijos ir komunikacijos magistro studijų programoje, įvesti muzeologijos dalykai bei paveldo dalykai, susieti su muzeologijos problematika į 2012 m. parengtą Kultūros informacijos ir komunikacijos bakalauro studijų programą, Muziejininkystė priskirta komunikacijos mokslų studijoms, rengiamasi atkurti Muziejininkystės magistro studijas, parengta tęstinio muziejininkų mokymo / kvalifikacijos kėlimo programa. Muziejininkų tęstinio mokymo programa, sudaryta remiantis ICOM rekomenduojama metodika (ICOM

Curricula Guidelines for Museum Professional Development. ICOM / ICTOP, 2009), savo apimtimi (240 kreditų, 1440 valandų) panaši į Sorbonos ar kitų universitetų bakalauro studijų apimtis, pateikia muziejininkams plačias šiuolaikinio atvirojo muziejaus konstravimo studijavimo galimybes.

22 lentelė. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Muziejininkų tęstinio mokymo programa 2012 m. (Muziejininkų tęstinio)

Programos	Moduliai
Muziejų komunikacija	Muziejaus ryšiai su visuomene Ekspozicijų ir parodų įrengimas Muziejų edukacija Paveldo komunikacija
Skaitmeninis muziejus	Informacinės ir komunikacinės technologijos Muziejaus rinkinių skaitmeninimas Atvirasis muziejus Interaktyvioji komunikacija muziejuje
Muziejų rinkinių vadyba	Prevencinis saugojimas muziejuje Muziejinio rinkinio formavimas Muziejaus rinkinių skaitmeninimas Rinkinių apsauga
Lankytojų aptarnavimas muziejuje	Ryšiai su visuomene muziejuje Muziejaus lankytojų tyrimai Projektų valdymas Lankytojų aptarnavimo kultūra
Muziejų vadyba	Vadybos įvadas Muziejų bendroji vadyba Muziejaus organizacinė kultūra Muziejaus personalo ir žmoniškųjų išteklių vadyba
Teorinė muzeologija	Muzeologijos pagrindai Muziejų istorija ir raida Mokslinių tyrimų metodologija Paveldo komunikacija

Tačiau ši Muziejininkų tęstinio mokymo programa yra tik pasiūla, neįpareigojanti studijuoti visą apimtį, o ne sudaranti galimybes pasirinkti norimus dalykus. Tai mobili programa, bet neprilygstanti sistemingoms muzeologijos universitetinėms studijoms.

2012 m. rudenį keturias savaites po 40 val. Lietuvos edukologijos universiteto Socialinės komunikacijos institutas vykdė programą „Muziejų edukatorių pedagoginių-psichologinių kompetencijų tobulinimas“, sudarė muziejininkams galimybes tobulinti žinias apie asmenybės psichologinę raidą, bendrosios pedagogikos ugdymo filosofiją, muziejinę didaktiką (*Muziejų edukatorių*).

Vyraujanti Lietuvoje nuostata, kad mobilios, inovatyvios universitetų rengiamos muziejininkų kvalifikacijai kelti programos su sistemingomis universitetinėmis muzeologijos studijomis gali efektyviai talkinti muziejų personalo profesionalėjimui, kuris būtinas siekiant profesionaliai ir efektyviai vydyti postmodernios, informacinės visuomenės prieigas prie muziejų, paveldo išteklių. Tačiau muzeologijos studijoms Lietuvoje priskiriamas muziejininkų

kvalifikacijos kėlimas – būdingas sovietinės švietimo sistemos reiškiny. Vakaruose nėra neformalaus tobulinimosi, organizuojamo valstybiniu mastu, praktikos, išskyrus kai kur aukštųjų mokyklų praktikuojamas tobulinimuisi rengiamas vasaros mokyklas-kursus (pavyzdžiui, Brno Masaryko universitete tarptautinė Muzeologijos mokykla vasaromis). Palyginus 2001–2009 m. vykdytų Muzeologijos magistro studijų Vilniaus universitete parengtų muziejininkystės specialistų skaičius su 2008–2011 m. kvalifikacija kėlusiu muziejų darbuotojų skaičiais (santykis 35:3902), akivaizdžiai matomas neformalaus specialistų ruošimo Lietuvoje tendencijų įsišaknijimas. Šių tendencijų neatsisakoma ir šiandien, nors, panaikinus 2011 m. Kultūros darbuotojų tobulinimosi centrą, organizavusį keturiasdešimt du metus kvalifikacijos kėlimą, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija tokį procesą pavertė tik viešųjų pirkimų paslauga, kurios organizavimą kuruoja šios ministerijos Regionų kultūros skyrius. Jeigu Lietuvoje būtų pasirinktas Prancūzijos muziejininkų rengimo ir įsidarbinimo muziejuose principas, muziejininko profesijos įgijimo ir muziejuose dirbančių muziejininkystės specialistų situacija keistųsi: muziejininkystės specialistai būtų rengiami aukštosiose mokyklose, tarp kurių tradiciškai muzeologijos studijų Lietuvoje organizatoriaus lyderio pozicijas užima Vilniaus universitetas, prerogatyva.

Apibendrinant pabrėžiama, kad muzeologijos studijos Lietuvoje atsirado vėlai, nuo 1941 metų. Jų anksčiau Vytauto Didžiojo universitete neįvedimo priežastys motyvuotos tuo, kad nebuvo archeologijos ir etnologijos katedrų, kurios galėjo tokiomis studijomis rūpintis. Tačiau etnologijos katedrą įkūrus, ypač dėl muziejininkų suvažiavimo 1933 m. reikalavimų, muzeologijos studijos nebuvo organizuotos. 1939 m. rengiant Vilniaus universiteto studijų programas, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas J. Puzinas atkreipė dėmesį į poreikį ir galimybes organizuoti muzeologijos studijas, kurias vertino kaip „pažangos dalyką“, teigė, kad Lietuvoje siekta neatsilikti nuo Amerikos, Anglijos, Vokietijos, Prancūzijos aukštojo mokslo procesų. J. Puzinas ketino parengti muziejininkystės, muziejų raidos pasaulyje ir ir muzeografijos pagrindų kursus. 1941, 1942 m. P. Galaunė skaitė muziejininkystės kursą archeologijos ir meno istorijos studentams. 1946 m. P. Galaunė atgaivino muzeologijos dėstymą Vilniaus universitete, skaitė kursą meno istorijos pragramoje, o 1947 m. įsteigė Muzeologijos katedrą, argumentuodamas, kad visiems Lietuvos muziejams, kurie organizuoti, pasak jo, „spontaniškai“, reikia profesionalių muziejininkų. Tačiau ši katedra, nespėjusi išleisti pirmos laidos muziejininkų, buvo pertvarkyta į Archeologijos katedrą. Tolesnis muzeologijos studijų organizavimas Vilniaus universitete buvo sietas su istorijos, archeologijos studijomis. 1996 m. N. Keršytė perkėlė muziejininkystės kursą iš Istorijos fakulteto į Komunikacijos, nors ji 2000 m. kartu su A. Glosiene parengė jungtinių Komunikacijos ir Istorijos fakultetų muziejininkystės magistro studijų programą. Savarankiška šių studijų programa, kuruota N. Keršytės, vyko iki 2009 m., šias studijas baigė trys studentų laidos. Tačiau jų diplomai teikė ne muziejininko, o komunikacijos specialybę. Šiuolaikinis dėsmys muzeologijos dėstymui Vilniaus, Vytauto Didžiojo, Šiaulių universitetuose, Vilniaus dailės akademijoje siejamas su jo integravimu į kitas studijų programas, kurios, manoma, turi sąsają su šiuo mokslu, dominuoja tradicinės sąsajos su paveldo, istorijos, archeologijos, meno studijomis, naujas sąsajas su kultūrinių industrijų studijomis praktikuoja Vytauto Didžiojo universi-

tetas. Šiuolaikinį muzeologijos studijų taikomąjį pobūdį Lietuvoje, kaip ir svetur, skatina *muziejų studijų* konceptas. Savarankiškų muzeologijos studijų atgaivinimas siejamas su Muzeologijos katedros įsteigimu 2013 m. Vilniaus universitete. Taigi, kol kas Lietuvoje muziejininko profesijos įgijimas neprojektuojamas kaip Prancūzijoje, Vokietijoje ar kitose Vakarų šalyse, nėra trijų pakopų muzeologijos studijų ir muziejininkų, gavusių specialybės sertifikatą, teiktą Lietuvoje.

Muzeologijos studijų situacija Lietuvoje bei kopijavimas sovietmečiu vyravusios SSRS muziejų ir kitų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo organizacijos, o dabar tarptautinės vasaros muzeologijos mokyklos, kurių pirmąją tarptautinę organizavo XX a. 7-ajame dešimtmetyje Brno Masaryko universitete Z. Z. Stránský, formavo muzeologijos neformaliųjų trumpalaikių studijų praktikavimo tendencijas. 2004–2011 m. pagrindiniai Lietuvos muziejų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo organizatoriai LKDTC, LMA, Baltijos muzeologijos mokykla (pastaroji administruojama Latvijos muziejų valdybos bei kuruojama Latvijos, Lietuvos ir Estijos kultūros ministerijų, kaip ilgalaikio tarptautinio bendradarbiavimo projektas, skirtas šių šalių muziejininkų profesiniams gebėjimams tobulinti ir jų kultūriniam bendradarbiavimui skatinti, derinant teorijos ir praktikos aspektus, siekiant Baltijos šalių muziejų profesionalėjimo, modernėjimo ir atvirumo visuomenei). Pabrėžiama, kad šis laikotarpis buvo produktyvus ir efektyvus susipažįstant su muzeologijos pasiekimais pasaulyje, kuriuos pristatė žymūs muzeologai. Nuo 2012 m. panaikinus LKDTC, be LMA, Baltijos muzeologijos mokyklos muziejininkų kvalifikacijos kėlimo organizavimo procese dalyvauja ir Muzeologijos katedra Vilniaus universitete.

Galima reziumuoti, kad Lietuvoje muzeologijos studijos atsirado vėlai, o jų poreikis nevienodas, kad muzeologijos studijų tarpdiscipliniškumas, nesavarankiškumas, taikomasis pobūdis liudija apie būtiną efektyvesnį muzeologijos formavimą.